

דרכי אורה

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א פסח תשפ"ה (74)

יום ישועה הוא, ועדיף הנס'

לחייבו באמירת הלל או משתה ושמחה, ושפיר שייך ברכת 'שעשה נסים לאבותינו בימים ההם', ושאינו טובא ליל ט"ו בניסן מינייהו שהוקבע לדורות כיום של גאולה, וכלשון הכתוב (שמות יב, מב) 'ליל שמרים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שמרים לכל בני ישראל לדרתם', ליל פסח הוא בריאה מיוחדת שהקב"ה נתן לישראל ליל שימורים לילה בהנהגה ניסית, ולא שייך לברך 'שעשה נסים בזמן ההוא', רק תיקנו נוסח הגון יותר 'והגיענו הלילה הזה' שאנו מברכים על המציאות של 'עצם הלילה הזה' שהיא מתוקנת לגאולתנו.

ועיקר הדבר מבואר במד' חז"ל המובא ברש"י בפר' לך לך עה"פ (בראשית יד) 'ויחלק עליהם לילה' שנחלק הלילה ובחציו הראשון נעשה לו נס (לאאע"ה) וחציו השני נשמר ובא לו לחצות לילה של מצרים עכ"ל, והיינו שיש כאן מציאות של לילה אחר משאר כל לילות השנה והנס ה' עצם מציאות הלילה הזה, וזהו כוונת ר"ע שהביא הפרישה דיוס ישועה הוא ועדיף הנס, ואפשר דזהו גם כוונת מהר"י מולין שאין מברכין שעשה נסים אלא אמצעה דרבנן כגון חנוכה ופורים ודוק.

בטור (סי' תעג): ואינו מברך 'שעשה נסים' לפי שעתיד לאומרו בהגדה עכ"ל, וכן מבואר בקדמונים דבאמת הו"ל לברך 'שעשה נסים' בליל הסדר בט"ו בניסן כמו שמברכין בהדלקת נ"ח וקריאת המגילה, אלא שכבר נכלל בברכת אשר גאלנו וכו'. אבל הפרישה (סי' תעג) כ' טעם אחר בשם מהר"י מולין: משום דמצוה הכתובה בתורה היא ואין מברכין 'שעשה נסים' אלא אמצעה דרבנן כגון חנוכה ופורים, ור"ע כתב הטעם משום דיום ישועה הוא ועדיף הנס עכ"ל ע"ש, ובערוך השולחן נדחק בביאור דבריהם, ועוד כ' שדברי ר"ע לא ידע פירושם.

והנראה להסביר דבריהם עפ"י שיטת הבה"ג המפורסמת בשם האבודרהם המובא בב"י (סי' תקג) דאם יחול תענית י' בטבת בשבת היו מתעניין ושאינו מתעניין זו משאר תעניות ציבור שנדחק לאחר השבת משום דכתיב בנבואת יחזקאל 'כתב לך את עצם היום הזה', ובכתבי הגר"ח ביאר שיטתם דהא חזינן דמתעניין תענית חלום אפי' בשבת, וכל מה שאנו דוחין תעניות מפני השבת היינו רק משום דאפשר להתענות למחר, ושאינו תענית חלום דאמר בגמ' שבת ד"א ב' דתענית יפה לחלום כאש בנעורת ורק כשמתעניין בו ביום וע"כ אינו נדחה, וזהו החילוק מכל תעניות לעשרה בטבת, דבכל תעניות מתעניין מפני המאורעות שארעו ותליא בחודש דכתיב בקרא 'חודש החמישי' וכו' ולכן אפשר לדחות כשחל בשבת, אבל בעשרה בטבת הוא דין בהיום דכתיב 'עצם היום הזה' וא"א לדחותו למחר עכ"ל, ופשוט דבריו לחלק דכל התעניות תלוין בשם החודש ורק עשרה בטבת תלוין בשם היום, ועיקר הענין כבר נת' במג"ח (מצוה שא) שהוכיח כן מד' הגמ' שיסוד התעניות מדברי קבלה הוא רק על אלו כללות ימי החודש של כל תענית, דבחודשי טבת תמוז אב ותשרי מחויבים להתענות בהם יום א' אבל לא נתיחד בהם יום מיוחד, רק איזה יום שירצה יוכל להתענות, והגר"ח מוסיף דלשיטת הבה"ג והאבודרהם י"ל דשאני עשרה בטבת משאר ג' התעניות ולפיכך אינו נדחה ליום אחר באותו חודש.

אמנם הנראה לענ"ד בביאור שיטת הבה"ג והאבודרהם ואפשר דזהו גם כוונת הגר"ח, דס"ל דעיקר כל התע"צ הם על עצם המאורעות שהיו ואירעו בזמן ההוא ושפיר שייך לדחותם ולצום יום אחר על אותו המאורע, משא"כ צום עשרה בטבת דכתיב ב' 'בן אדם כתוב לך את עצם היום הזה' ר"ל דעצם היום הוא 'יום של פורענות', הקב"ה הביא על ישראל יום שיש בו הנהגה לפורענות ר"ל, ובע"כ צריך להתענות דוקא אותו היום ודוק היטב.

ונראה, דה"ל לענין יומא דניסא, יש לחלק בין יומי דרבנן כחנוכה ופורים דאז אי"ז יום אחר משאר הימים, אלא קבעו ימים אלו ע"ש המאורע שאירע נס באותן הימים, ותיקנו

ואותנו הוציא משם'

בלשון הרמב"ם הל' חמץ ומצה (פ"ה ה"ו): בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים שנא' ואותנו הוציא משם וגו', ועל דבר זה ציוה הקב"ה בתורה 'וזכרת כי עבד היית', כלומר: כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית עכ"ל. וכבר עמדו ע"ז ששינה ממ"ש בנוסח ההגדה וז"ל: ובכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שלא את אבותינו בלבד גאל, אלא אף אותנו גאל שנא' ואותנו הוציא משם וכו' עכ"ל, וצריך ביאור.

ונראה, דמהות החיוב להראות את עצמו ולראות את עצמו אי"ז רק דבר שבהרגשת הלב, אלא יסוד הדברים הוא ראיית העין בפועל, כמו שדקדקתי בס"ד זה מכבר בלשון הרמב"ם פ"ב ממגילה (ה"ב) הקורא פושט כאגרת להראות הנס, דר"ל שיש בזה פרסומי ניסא במה שמראה את המגילה לכל השומעים, ודקדק בלשונו להשוות הדבר למ"ש אח"כ בהל' כמשי"כ בפ"ג מחנוכה: ומדליקין בהם הנרות לגלות ולהראות הנס עיי"ש, וכעין שענין מצות הדלקת נ"ח היא להראות לכולם הנרות, כע"ז יש להראות המגילה לציבור.

ונראה דה"ל כע"ז איכא מצות פרסומי ניסא לראות את עצמו ולהראות את עצמו שהוא יצא ממצרים, ובאמת תרויהו איתנהו ב', ולכן בפ"ז מהל' חמץ ומצה ששם כ' סדר העשי'

מכתב עוז מרבינו שליט"א למעמד "עשר עטרות" שיע"י ק"ק מחזיקי הדת בראשות כ"ק האדמו"ר מבעלזא שליט"א

מאיר צבי ברגמן
ישיבת רשב"י
זכרון מאיר, בני ברק

בס"ד, ר"ח ניסן תשפ"ה

לידידי ה', קהל עדת חסידי בעלזא המפוארה, המתכנסים באסיפה לשם שמרים, בראשות הגה"צ חברי הבד"ץ דקלה מחזיקי הדת, רבנים ויושבים על מדין שליט"א, ועל צבאם כבוד ידידי עוז, האיש על העדה הקדושה אשר יוציאם ואשר יביאם, כ"ק מרן אדמו"ר מבעלזא שליט"א, ידיד בית אבא, אשר עמד בכל עוז לימין קדשו של כבוד מו"ח רבינו הגדול רשכבה"ג בעל אבי עזרי זיע"א, שכמים הפנים לפנים החזיר לו באהבה וידידות אמת.

וכאשר נדברו יראי ה' איש אל רעהו, להתאסף כאיש אחד לחיווך וביצור שערים המצוינים בהלכה ובתורה, במלאות מ"ה שנים לייסוד בית דינא רבה "מחזיקי הדת" בארה"ק תחת שרביט הנהגתו של כ"ק האדמו"ר שליט"א, ולענות עשרת הוראה לראש מאה ושלשים מורי צדק וישרי על מדין כ"ל, להורות דבר ה' זו הלכה, בקהילות "מחזיקי הדת" בכל קצווי תבל.

הנה דבר בעיתו מה טוב, בשעת המפזרין, כאשר אחים תועים ומתעים, עומדים עלינו למעט לומדי תורה ח"ו, חובתנו להוסיף רוח טהרה וקדושה בישראל, לרומם קרנה וכבודה של תורה, ומיום שחרב בית המקדש אין לו לקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה, אשריכם ואשרי חלקכם בזה ובבא.

לא נצרכה אלא לברכה, שיתרבה ויתגדל כבוד שמים בס"ד על ידכם, ויזכה כ"ק האדמו"ר שליט"א וכל הנלוים אליו, לראות ברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם, להגדיל תורה ולהאדירה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא. ונזכה כולנו להרמת קרנה וכבודה של תורה ומלאה הארץ דעה את ה' והיתה לה' המלוכה, בנחמת ציון וירושלים בב"א.

הכ"ק רבינו
מנחם מענדל
ברגמן שליט"א

נשתמש בלשון 'להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים', וממילא נכלל בזה ג"כ קיום המצוה שיראה את עצמו כאילו יצא ממצרים, ואמנם חילק הרמב"ם בלשונו ולא כתב בנוסח ההגדה שחייב ג"כ לראות את עצמו 'כאילו יצא עתה משעבוד מצרים' כמו שכ' בהל' חמץ ומצה לגבי החיוב להראות את עצמו, כיון דבתורה נאמר רק 'ואתנו הוציא משם', ואף אם יצא ממצרים בשנה העברה הרי הוא עצמו יצא משעבוד מצרים, ומ"מ כדי שיוכל 'לראות את עצמו' שהוא עצמו

יצא, בע"כ צריך 'להראות את עצמו', וכדי להראות את עצמו ודאי שלא שייך באופן אחר אלא 'כאילו עתה יצא' דבשעה שעושה פעולות אלו בע"כ מראה כאילו יצא עתה, ולכן בסדר העשי' כ' הרמב"ם שצריך להראות את עצמו כאילו יצא עתה, אבל בהחיות 'לראות את עצמו' כתב כמו שכתוב בתורה שהוא עצמו יצא, וע"ז אין חיוב לראות 'כאילו עתה יצא'.

'שלא א' בלבד עמד עלינו לכלותנו והקב"ה מצילנו מידם'

לדקדק בלשון הגמ' שאחר שפגע בו ארי וניצל ממנו ה"י מספר והולך מעשה ארי אבל אי"ז בגדר ש'שכח מעשה זאב' כמו שכתבה הגמ' אח"כ אחר שניצל מהנחש 'שכח מעשה שניהם', ומבואר מזה בפירוש הנמשל שרק לעתיד לבוא כשיגאלנו הקב"ה במהרה ממלחמת גוג ומגוג אז נה"י בגדר 'שכח מעשה שניהם', אבל קודם לכן אפילו אחר שתבא גאולה משעבוד מלכיות מ"מ עדיין לא נשכחה יציאת מצרים ויש זכרון למעשה שניהם.

וי"ל דאף שמיצינו מצוה מיוחדת רק לסיפור הנסים ונפלאות שהיו ביציאת מצרים, ואין דין מיוחד כה"ג של סיפור הנס על שעבוד מלכיות שהקב"ה מצילנו מידם מכל דור ודור (חוץ ממצות פרסומי ניסא דחנוכה ופורים וכדו'), אמנם ראו חכמים לתקן בנוסח ההגדה ולהזכיר גם את ניסי ההצלה משעבוד מלכיות שבכל דור ודור,

וב'ל מצאתי סמך לזה מדברי הרד"ק בפירושו על תהלים בפרק קט"ז פ"ג על הפסוק כוס ישועות אשא וז"ל: ויתכן לפרש כמשמעו, כלומר: כשאעשה משתה ושמחה, ארים כוס היין ואודנו עליו בפני רבים ואזכור ישועותי שהושיענו, ואותו הכוס יקרא כוס ישועות כו' עכ"ל, ור"ל שכוונת דוד הע"ה לומר מה אשיב לה' וגו' שבכל עת שיעשה משתה על איזה שמחה שתבא לו מזמן לזמן ואז ישא כוס בידו יקרא בשם ה' ויודה לו גם על מה שגמל לו כעת, ר"ל דלא בא עיקר אותו הכוס להודות על הישועה הקדומה אבל מיקרי 'כוס ישועות' בלשון רבים, שגם במשתה שעושה על נס

מאחר עדיין מזכיר ומודה להקב"ה גם על ישועותיו הקודמות עד שמכנה הכוס 'כוס ישועות'. וכע"ז כן שאמנם עיקר ההודאה שנאמרת על הכוס השני באה רק אח"כ כשמתחיל לומר 'לפיכך אנחנו חייבים להודות' ואז מגביה הכוס של ברכה ומכסה הפת ומודה להקב"ה 'אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו הלילה הזה לאכל בו מצה ומרור', וכעת עדיין עסקין בסיפור יצ"מ שאומרה גם על הפת ולכן עדיין אינו יכול להודות על הכוס בפני עצמו, אלא אגב אורח"י כיון שמזגו לו את הכוס והוא מספר בהצלת האומה, מתלהב הוא ברגשי קודש לישא כוס ישועות בהגבת הכוס ולהודות לו ית' על הצלתנו משעבוד מלכיות בכל דור ודור.

ברמ"א בהג"ה שם ס"ז ויהי הפת מגולה בשעה שאומר ההגדה עד 'לפיכך' שאוחז הכוס בידו ואז יכסה הפת עכ"ל, ובמג"א שם (ס"ק ל') כדי שלא יראה הפת בושטו כדאי' בס' רע"א ס"ט לענין קידוש על הכוס, וכ"ה שם לענין הבדלה דצריך לכסות הפת שלא יראה הפת בושטו ועיי"ש במג"א ובט"ז אף שלא יתכן הבדלה על הפת מ"מ שייך שלא יראה הפת בושטו, וכאן ג"כ יש דין הגדה על כוס שני כדאמרי' בפסחים דקט"ז דעל כוס שני אומר הגדה, ועוד שם (ק"י ב') כל כוס נעבדי ב' חד מצוה, וכעין המצוה של קידוש היום על כוס ראשון וברכה"מ ז' על כוס שלישי ה"נ ממש דין אמירת ההגדה על הכוס השני ובאמת מצד זה ה' צריך לאחוז הכוס בידו כל שעת אמירת ההגדה, אלא שמנגד יש ג"כ דין שצריך לומר ההגדה וסיפור יצ"מ על הפת כמו"ש בגמ' לחם עוני שאומרים עליו דברים הרבה, ולכן צריך להקפיד שיהיו

שניהם מונחים לפניו בשעת אמירת ההגדה, גם כוס היין וגם הלחם עוני, ואף שבכל המצוות שנאמרות על הכוס צריך לאחזה בידו אבל כאן א"א לו להחזיק בידו הכוס דאז אין נראה שאומר ההגדה גם על הפת אלא רק על הכוס. אכן בשעת ההודאה שבהגדה שמתחיל מ'לפיכך' אנחנו חייבים להודות', וזה לא נאמר על הפת כלל אלא רק על הכוס וכמו שאמר דוד המלך בתוך ההלל 'מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי, כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא', ולפיכך צריך לאחוז כוס ישועות בידו לקרא בשם ה' להודות לו על כל תגמולו, ולכן צריך לכסות הפת שלא יראה הפת בושטו.

והנה כ' מג"א (ס' תע"ס"ק כז) בשם של"ה: כשיאמר והיא שעמדה לאבותינו וכו' יאחז הכוס בידו ויכסה הפת עד 'מצילנו מידם' עכ"ל, וצריך ביאור מה ענין הגבת הכוס לאמירת 'והיא שעמדה'.

והנה בגמ' ברכות ד"ב ב' תניא א"ל בן זומא לחכמים וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח וכו' וכה"א אל תזכרו ראשונות וקדמוניות אל תתבוננו, אל תזכרו ראשונות - זה שעבוד מלכיות, קדמוניות אל תתבוננו - זו יציאת מצרים, הנני עושה חדשה עתה תצמח - תני רב יוסף זו מלחמת גוג ומגוג. משל למה"ד לאדם שה' מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו וה' מספר והולך מעשה זאב, פגע בו ארי וניצל ממנו וה' מספר והולך מעשה ארי, פגע בו נחש וניצל ממנו - שכח מעשה שניהם וה' מספר והולך מעשה נחש, אף כך ישראל צרות אחרונות משכחות את הראשונות ע"כ, ויש

'לבבתי אחותי כלה - לבבתי באחת מעיניך'

מיתור התיבה אלא דפירושה היא מילה ופסח. ונראה להסביר בזה מה דכל חייבי כריתות שבתורה הוא על מצוות ל"ת בעברו בקום ועשה על מצוות ה', חוץ מב' אלו פסח ומילה שהן מצוות עשה וחייב כרת בשב ואל תעשה, ואף שלא מצאנו חיוב כרת אלא דוקא בעברו במעל בקום ועשה נגד ציווי של מקום ומדוע נשתנו פסח ומילה, ולד' הגרא"מ ז"ל מובן היטב משום דכרת שבפסח ומילה אי"ז בגדר עונש על העבירה, אלא הוא מציאות של כרת שחסר לו החיבור

להקב"ה, דהאחיז הוא רק ע"י פסח ומילה ובאי קיומם הוא בכרת דממילא, ולכן אף שיש בהן כרת מ"מ אין קרבן חטאת בשגגתן, כיון שאינו בל"ת והכרת שבהם אינו בגדר עונש אלא דהוא חסרון האחיז והוא מציאות של כרת, ולכן ב' מצוות אלו מרומזות ב'לאחותו', וזהו מ"ש חז"ל במדרש 'פתחי לי אחות' שנתאחו לי במצרים בשתי מצוות בדם הפסח ובדם מילה. והיינו מ"ש רש"י (שמות יב, ו'): ונתן להם ב' מצוות דם פסח ודם מילה שמלו באותו הלילה שנא' מתבוססת בדמך בשני דמים וכו' עכ"ל, והאר"י הקדוש הוסיף כן בהגדש"פ בדרשת הפרשה - ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמך ואומר לך בדמך חיי ואומר לך בדמך חיי, והיינו דם מילה ודם פסח וזהו בדמך חיי שע"י כך נתאחו לאביהם שבשמים.

ונראה, וזהו הביאור 'לבבתי אחותי כלה' - לבבתי באחת מעיניך' בדם הפסח ובדם המילה, עפ"י מה דאמרין בברכות דנ"ו ב' א"ל ההוא צדוקי לר' ישמעאל חזאי עיני דנשקן אהדי אמר לי' בא על אחותו עי"ש, וזהו 'לבבתי באחת מעיניך' שנתחברו להקב"ה עין לעין, וזהו רמז ל'אחותו' שע"י דם מילה ופסח נתאחו לאביהם שבשמים.

לבבתי אחותי כלה לבבתי באחת מעיניך באחד ענק מצורניך (שה"ש ד, ט'). במד' שהש"ר שם 'לבבתי אחותי כלה' אמר הקב"ה לב א' ה' לכם במצרים ונתתם לי ב' לבבות, 'לבבתי באחת מעיניך' בדם הפסח ובדם המילה ע"כ, והנה כל מפרשי המד"ר הרד"ל ומהרז"ו ויפה קול פ' ענין לב א' וב' לבבות דלב א' הכוונה יצה"ט וב' לבבות הוא יצר טוב ויצר רע כנאמרם בכל לבבך בשני יצריך, ואמנם לא פ' כלום בענין 'לבבתי באחת מעיניך' ויחפה קול נתקשה בזה ע"ש.

ויש להקדים את לשון המדרש עה"פ (שם ה', ב') פתחי לי אחותי - שנתאחו לי במצרים בשתי מצוות בדם הפסח ובדם המילה ע"כ, ונ"ל ביאור דבריהם ז"ל עפ"י מ"ש בהגהות הגאון רא"מ הורו"ץ זצ"ל למס' ברכות ד"ט ב' ולאחותו מה ת"ל הרי שה' הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת, יכול יחזור ויטמא אמרת לא יטמא, יכול כשם שאינו מטמא להם כך אינו מטמא למת מצוה ת"ל ולאחותו, לאחותו הוא דאינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה ע"כ, ופירש הגאון רא"מ ז"ל דמרומו בקרא ענין פסח ומילה דבהעדרו איכא כרת משינוי ניקוד

ולאחותו בפת"ח תחת האל"ף והול"ל לאחותו בפת"ח תחת הלמ"ד, ורומז בזה לדבר המאחה היפך מכרת כו' עכ"ל. ובדבריו יתיישב מה דילפי' מלאחותו ב' דברים למול את בנו ולשחוט את פסחו דמת מצוה דוחה אותם, ואמאי לא ניקום קרא להא דמסתבר טפי, ואין לומר דתרווייהו שקולים הם ויבאו שניהם החמורים שהם עשה שיש בהם כרת, זה אינו, דהרי למול את בנו אין בו כרת דהאב אינו חייב כרת על מילת בנו. ולהאמור נראה פשוט, דבתבית 'לאחותו' מרומז על דברים המאחים ואי"ז רק

והגדת לבנון

לקט שאלות ותשובות - פנינים משולחן גבוה

מתוך מפגש של אישי חינוך שנועדו יחדו לקבל עצה ותושיה מרבינו מרן שליט"א

שאפשר להשאיר אותו כך, זה כאשר יש לו כבר טעם בסברא יפה, שיש לו טעם בהבנת הגמרא, אז - ברוך ה' - כבר עלו על הדרך. ושוב, חייבים לחזור לזה, דוגמה אישית. התפילה של 'ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך למה'. אמרו: העניין של ייחוס הוא 'מי היה האדם הגדול שהתפלל עליך?...' תפילה. בקשה. ועזרה כמה שאפשר לתת.

אברך שרואה נער זר או ילד של השכנים מתנהג בצורה בעייתית, מתחבט אם לפנות למוקד חינוך, חושש שאולי זה לשון הרע?

מרן שליט"א: כמובן, שגם כאשר הולכים לברר, חייבים לעשות הכל בשום שכל, לדעת איך לברר, ודאי שחובה גמורה להזהר שלא כולם ידעו שיש בעיה. ועוד יותר מכך, חייבים להניח שאולי זה שדיווח על הבעיה פשוט טעה. יכולים לטעות ואסור שייגרם לילד נזק כתוצאה מהטעות הזו. אם ישנה הצעה אחרת, ודאי טוב. אבל אם אין הצעה אחרת, היעלה על הדעת להפקיר אותו? ודאי שלא. רק כמובן שאלו שמקבלים את הפנייה צריכים לטפל בה ברגישות הראויה, וחלילה חלילה שלא תצא מכשלה מתחת ידיהם. שלא להיות חלילה בגדר מוציא שם רע. בלי זה לא מתחיל.

ועדיין זה לא מספיק. גם אם זה לא בגדר לשון הרע, אבל זה עוד יותר גרוע כי הרי זה נוגע לחיי אדם. להרגיש את הדברים. וחס ושלום לא לפרסם דבר ולהזיק.

האם יש כללים בסיסיים עד היכן הגבול שצריך לנסות לסייע בתוך המסגרת לבחור עם קושי וממתי צריך להפנות למטפל מקצועי?

מרן שליט"א: ראשית, כפי שאמרנו כל אחד צריך עזרה, כך שזו אינה שאלה בכלל. ודאי שצריך עזרה. והאמת היא שיש עוד דבר, צריכים לראות אם משהו לא בסדר שגורם הפרעה לאחרים. אם זה מפריע גם לאחרים ודאי מוכרחים מיד לטפל ואסור להשתנות עם זה. תמיד חייבים לנהוג בחיל ורעדה. אבל תלוי אם יש לנו יותר זמן לראות ולברר ולטפל במאה אחוז. אבל ברגע שזה מתחיל להזיק לאחרים ודאי חייבים לטפל מיד. לטפל, כמובן אין פירושו להרחיק. הרחקת ילד זו שאלה חדשה, שאלה אחרת. החזון איש זצ"ל לא החזיק מזה והיה מאד משתדל שלא יצטרכו להרחיק ולשם כך היה מטפל ומטפל זמן רב. ומחשבה נוספת: אם זה היה הילד שלך, איך היית נוהג? זה דבר נורא, כשאתה מרחיק אותו, מי יודע למה שהוא יכול ללכת.

מהי ההנהגה הפשוטה של אנשי צוות בישיבה שחושדים בהתנהגות בחור שאינה כתמול שלשום? האם יפנו מיד למישהו מקצועי בתחום הנפש או לנסות ולראות אולי זה יסתדר?

מרן שליט"א: אם הוא לא מפריע לאחרים אפשר לתת לו לנסות קצת

לברר את הדבר יותר. באופן כללי, הנושא הזה בחסרון גדול. פעם המצב היה יותר גרוע, חסרון ה'ב'נ' בחינוך. היו מספרים על

ילד אחד שהיה שואל שאלות בשיעור: למה כך ולמה כך. ה'מלמד' הרחיק אותו מה'חדר' ואומר לו: מה זאת אומרת, אתה לומד 'חקירה'? כך ענה רב'ה לילד. אי אפשר להבין. היו אומרים פעם: ער האט א שכל ווי א מלמד, דוגמה למי שאינו חכם. היום ב"ה המלמדים כבר מבינים בחינוך. המצב הרבה יותר טוב.

על מה אפשר 'להעלים עין' ועל מה לא לוותר?

מרן שליט"א: בדרך כלל אפשר להעיר על כל דבר, ויש רק לשים לב לצורת התוכחה. אספר לכם איך שהחזון איש היה מחנך אותי. זכיתי לישון בחדר כשנתיים ימים, ובכל לילה לפני השינה, הייתי מכין ליד מיטתי מים בבקבוק לנטילת ידים בבוקר, וכמובן שאח"כ הייתי מרוקן

מרן שליט"א: נקדים מה שמספרים בשם הח"ח זצ"ל בעת שהגיעו אליו זוג הורים טריים להתייעץ עמו על דרך החינוך, נענה ואמר להם: "באמת איחרתם בעשרים שנה, כיון שחינוך הבנים מתחיל מעת לידת הוריהם. זה טוב שנזכרתם כעת, אבל איחרתם הרבה".

יסוד הדבר הוא דוגמא אישית. איך שההורה מתנהג, כך מתנהג הילד.

הם מסתכלים על כל דבר, רואים מה חשוב אצל ההורה. הם רואים את ההורה כשהוא קם בבוקר, איך שמברך את הברכה, איך שמבקש מהקב"ה, רואים בבית הכנסת איך שהוא מתחנך ב'אהבה רבה'. מתגבשת אצלם

ההבנה מה חשוב אצל אבא. זה העיקר. אני יכול להמשיך לדבר על נושא זה של הדוגמה מה שהאבא צריך להוות עבור הילד, עוד שעות רבות.

וחלילה לאידך גיסא, ילדים תופסים את העניין היטב, הוי כמה טוב הם תופסים, וכמובן שגם לשלילה. אנשים היו מספרים לי שהלכו לבקש כסף בשביל מוסד, הם ראו שהאדם בביתו, והילד פותח את הדלת ואומר: האבא איננו. נשאלת השאלה: איזה חינוך הילד מקבל כאן? אני מניח שלאבא לא היה כסף, או מאה סיבות אחרות, אבל מה המסר שהוא מעביר לילד? הוא מצא מוצא קל: 'תגיד להם שאבא לא בבית', אבל איזה חורבן הוא עושה לילד? רק דוגמה אחת, אבל אפשר לתת עוד דוגמאות על דוגמאות לנזקים שיכולים לצאת מחינוך שלילי, מדוגמה אישית שלילית.

אבא אומר לילד בשבת אחרי האוכל: שב ותלמד. והוא - הולך לשכב. לשכב, או גרוע יותר - לקרוא עיתון. מה רואה הילד? איזו חשיבות לתורה יש לאבא? דוגמה אישית זה "אלף-בית"!!!

האם ראוי לדבר על ענייני חינוך ברבים ובפומבי, כאשר סביר להניח שילדים נחשפים לנושא?

מרן שליט"א: כמובן שלכתחילה היה עדיף שהילד ידע כמה שפחות, אבל זו הצלת נפשות, ואין עצה. אין עצה - מוכרחים לדבר. הלא היום הוא יכול לשמוע גם כאשר הוא אינו נוכח שם. המצב הוא מצב של דיכעבד, אבל בדיכעבד - חייבים לעשות את זה לכתחילה.

יש גם את הצד שעצם זה שהילד רואה את ההורים עסוקים בזה, זה עצמו יעורר אותו להתנהגות טובה. אך כאמור, מן הצד השני טמונה גם הסכנה, הילד מתחיל להבין את הלבטים, והוא גם עשוי להישבר בלבו כשהוא מבין מה חושבים עליו ושמדברים שהוא לא בסדר. אך כאמור - אין עצה זו הצלת נפשות ואין אפשרות אחרת לעשות. חינוך זה דבר כזה קשה, קשה מאד, כמה שצריכים להתפלל על זה. והקדוש ברוך הוא יעזור למי שעושה ולמי שמתפלל.

פעמים רבות שומעים על נזקים שנוצרים מלחץ ותחרות. איפה הגבול? מה השיעור שאבא צריך לדרבן את הילד ולא להסתכן בנפילתו.

מרן שליט"א: בעניין הזה אני רוצה לדבר קודם כל על טעות רווחת, אנשים חושבים שלקחת לילד אברך שילמד ויסייע בלימודים, זו בושח. הילד הלא הוא בעל כשרון, ויכול להיות שהוא אפילו מהטובים בכיתה, ולאף אחד אין אף 'הוא אמינא' שצריכים לקחת לו עזר. אבל הראש ישיבה הרב שך זצ"ל היה אומר: אדרבה! מה שהילד יותר טוב, ודאי שצריכים לקחת לו עזרה, ולא סתם עזרה אלא גם לשלם ולקחת אברך טוב, אברכים היו שואלים אותו אם לקחת כסף תמורת שלומדים עם ילדים, והיה אומר להם: אתה מוכרח לקחת תשלום.

ישנה עוד נקודה בענין זה, שחשוב לדעת: ידוע טבע הדברים הוא שכשאבא יושב עם בנו ולומדים, אחרי זמן מה, רבע שעה, הלוואי, העניין מתפוצץ ונהיה גיוואלד'ן עד לב השמים. אינני יודע אם זה כי האבא דורש הרבה, וכואב לו הלב אם הבן לא תופס וכדומה. אינני יודע. אבל כשייקח אברך טוב כמה שאפשר, והוא ידריך אותו בלימוד, ועיקר ההדרכה היא לקבל טעם בגמרא, שיקבל טעם בלהבין סברא נכונה, החינוך הגמור

זאת בחן ובנועם. החזו"א לא העיר לי במפורש כי שכחתי לשפוך את מי הנטילה, אלא עשה זאת באופן שאבין לבד איך צריך לנהוג.

משפט לסיום ממרן שליט"א: מצד אחד ההורים צריכים לזכור שדור הילדים של היום מפונקים יותר משהיו הם עצמם בימי ילדותם, ויותר קשה להם עם יחס קפדני, אך הבעיה שגם דור ההורים עצמם הרבה יותר מפונק מדור ההורים הקודם, וקשה להם להתנהג בסבלנות. רש"י מסביר שענוה היא שפלות וסבלנות. צריכים להיות נמוך, ולסבול כש'דורכים' עליו. אדם שחי בצורה כזו, יכול להיות הורה סבלן וטוב.

אותם כיאות. בוקר אחד התעוררתי מעט באיחור ושכחתי להוריק את מי הנטילה, כיון שמיהרתי להתפלל בבית הכנסת 'אלהיו הנביא' שליד בית הכנסת הגדול, כדי להספיק להגיע בזמן לשיבת 'תפארת ציון' בה למדתי כשחזרתי, אמר לי החזן איש כך: בא נלמד משהו במסכת "דרך ארץ" - כאומר: נלמד משהו איך אדם צריך לנהוג. וכך אמר לי החזו"א: "יש הלכה שצריכים בבוקר לטויל ידיים. ויש עוד הלכה: שאחרי שנטילים ידיים צריכים לשפוך את זה, לא בבית ולא במקום שעוברים שם בני אדם..." מהמעשה הזה נוכל ללמוד, כי גם כשצריכים להעיר לילד, יש לעשות

נח האב לדבר אל כל ילד באופן פרטי

קריו אב, שנאמר 'אבי אבי רבב ישראל' ע"כ. וצ"ע דאחר שהביא רש"י הפס' שמורה על התלמידים שקרויים 'בנים', הוצרך עוד לפס' שהרב קריו אב, ולכא' א"א שהתלמיד קריו בן אם אין רבו קריו אב.

ונראה לבאר, שכאב מדבר לבניו היושבים לפניו, כל אחד יכול להרגיש שהאב מדבר עמו באופן פרטי, באופן שמצד האב אי"ז הרצאת דברים כללית, ומצד הבנים המקשיבים אי"ז שמיעה כללית גרידא, ואף אם יושבים שם עשרה בנים, יכול הוא לדבר ולכוין לכ"א באופן מיוחד ובנו ישמע ממנו כע"ז, ובאמת כן צריך להיות גם היחס בין רב לתלמידים, כל אחד מהם צריך להרגיש שהרב מדבר אליו באופן פרטי, וע"ז זה כל השמיעה שלו תהיה אחרת, וכל הלימוד יהיה אחרת, שהרי הדברים מכוונים במיוחד אליו. זהו

הלימוד שהוצרך רש"י להביא מהפסוק שאלישע מצעק אבי אבי רבב ישראל ופרשיו, שגם התלמיד צריך להרגיש שהרב הוא אב [ואפי' אם רבו הוא רשכבה"ג, אבל יש לו שייכות פרטית איתו, כמו שאלהיו אמר לאלישע 'אם תראה אותי לוקח מאיתך' מאיתך דייקא].

זהו שאמר גדעון אל המלאך. אף שהכיר היטב את פסוקי ההלל, אך כשישב אמש לפני אביו בליל הסדר ושמע ממנו את הפסוק 'בצאת ישראל ממצרים', הרי היתה זו שמיעה אחרת, שמיעה שהביאה אותו להתבונן בעומק הדברים, וממילא לטעון להקב"ה עבור כלל ישראל.

ויאמר אליו גדעון בי אדני ויש ה' עמנו ולמה מצאתנו כל זאת, ואיה כל נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו לאמר הלא ממצרים העלנו ה' ועתה נטשנו ה' ויתנו בכף מדין (שופטים ו'). פי' רש"י: 'פסח היה, אמר לו

אמש הקרני אבא את ההלל ושמעתי שהיה אומר 'בצאת ישראל ממצרים', ועתה נטשנו. אם צדיקים היו אבותינו, יעשה לנו בזכותם. ואם רשעים היו, כשם שעשה להם נפלאותיו חנם כן יעשה לנו, ואיה כל נפלאותיו'. ומיד: 'ויפן אליו ה' ויאמר לך בכחך זה והושעת את ישראל' (שם), ופרש"י 'בכחך זה - בכח הזכות הזה שלמדת סניגוריא על בני'.

פרשה זו צריכה ביאור, מה שהוצרך גדעון לתלות הדברים במה ששמע אמש מפי אבא, וכי מקודם לא הכיר גדעון את ההלל ולא שמע מעולם על 'בצאת ישראל ממצרים'?

יש תכונה יסודית בכוחות נפש האדם, שהוא יכול לראות ולדעת דברים המעוררים מבלי להתרגש מהם ומבלי להתעורר, ורק כשמדברים אליו ואומרים לו דברים אלו ביחוד, הדיבור המופנה אליו גורם לו להתבונן בעומק הדברים, ולהתעורר מהם.

בזה יש להבין מה שמצינו בלשון התורה 'ושננתם לבניך' ופרש"י בזה"ל: לבניך - אלו התלמידים, מצינו בכל מקום שהתלמידים קרויים בנים וכו' וכשם שהתלמידים קרויים בנים, שנאמר 'בנים אתם לה' אלהיכם', כך הרב

יסוד החינוך ע"י דוגמא אישית

היולד בכל דרכיו, וכבר כעת אתם צריכים לנהוג כן בביתכם אפי' שהוא עדיין לא בא לעולם, וכן אח"כ גם שלא בפניו, ואסור להם לאכול כל טומאה המטמטמת את הלב, ורק יראת שמים תהי' כל היום בביתכם, אם יהי' כן אז בודאי יהי' הנער נזיר אלקים כל ימיו.

וידוע המעשה ששאל א' את הח"ח צ"ל שנוולד לו בן ורוצה לידע מאימתי הוא גיל חינוך הילדים, וא"ל הח"ח מלפני כ' שנה, והיינו שהאב והאם צריכים לחנך את עצמם אם רוצים שיצליחו בחינוך הילדים וא"א לחנך אחרים כשהם ינהגו שלא כיאות, וביאור הדברים שעיקר החינוך הוא בדרך ממילא ע"י הדוגמא של ההורים בהנהגת הבית, ולמשל אם האב קפדן מאד בביתו וכו' א"א שיחנך את בניו בדרך אחרת שלא יקפידו ויהיו נוחים לבריות, ורק 'יצליח' שגם אותו הבן לאחר נישואיו בעצמו יהי' קפדן ג"כ ויכעס מאד על בניו (הנכדים) כדי שלא יהיו קפדנים.

וכע"ז ג"כ אצל מלמדים ומוחנכים במסגרת ת"ת וישיבות, הלא יש לתלמידים חוש הבחנה מיוחד והם משגיחים על כל מעשה ותנועה קלה של רבם, מה הוא מחשיב באמת, ומה הוא מזכיר רק כלאחר יד, אם הוא מדבר מעומק הלב או רק מן השפה ולחוץ, והמלמדים עצמם צריכים לידע שגם צורת הנהגתם שלא במסגרת הלימודים ואפי' בביתם הם, גם היא נוגעת ומשפיעה בעקיפין על כל צורת חינוך התלמידים בבית תלמודם.

ובגמ' ב"ב ד"ח ב' ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד אלו מלמדי תינוקות, כגון מאן אמר רב כגון רב שמואל בר שילת, דרב אשכחיה לר"ש בר שילת דהוה קאי בגינתא, א"ל שבקתיה להימנותך, א"ל הא תליסר שנין דלא חזיא לי והשתא נמי דעתאי עליוהי ע"כ, וביאור 'דעתאי עליוהי' י"ל שמה שהי' בגינתא הי' נצרך לו כדי שיוכל ללמדם אח"כ, ועוד י"ל שכל הליכותיו בכל יומו היו מוקדשים ומכוונים כלפי זה שהי' מלמד תינוקות, לא רק בזמן שהי' עמהם בבית המדרש, אלא כל המעת לעת שלו לא הי' מסיח דעתו ממלאכת ה' וכדי להעמיד לתלמידיו רב ומורה שיהיו מתוקנים לקבל ממנו.

בספר שופטים פי"ג מסופר כי מלאך ה' נראה לאשת מנחם ויאמר אליה הנה נא את עקרה ולא ילדת והרית וילדת בן, והמלאך הזהיר אותה שלא תשתה יין ושכר ולא תאכל כל טמא, ועוד הזהיר לנהוג באותו הבן דיני נזירות. אחר שסיפרה האשה למנחם בעלה את כל הוראותיו של המלאך, העתיר מנחם אל ה' וביקש שיבא שוב המלאך 'ויורנו מה נעשה לנער היולד'. וישמע האלהים בקול מנחם וגו' ויאמר מנחם עתה יבא דבריר מה יהיה משפט הנער ומעשהו, ויאמר מלאך ה' אל מנחם מכל אשר אמרתי אל האשה תשמר, מכל אשר יצא מגפן היין לא תאכל ויין ושכר אל תשת וכל טמאה אל תאכל כל אשר צויתיה תשמר, ע"כ הפסוקים.

ויל"ע למה העתיר מנחם אל ה' שיבא איש האלוקים עוד הפעם ויורה לו מה נעשה לנער היולד, וכי לא האמין לאשתו, והרי אחז"ל ברכות דס"א א' על הפס' וילך מנחם אחרי אשתו שר"ל אחר דבריה ועצתה, ואיך לא האמין לה, וביותר תמוה שבאמת אח"כ לא אמר לו המלאך ג"כ שהנער יהי' נזיר אלקים כמו שאמר לאשה מקודם.

והנה על מה שאמר המלאך למנחם 'מכל אשר אמרתי אל האשה תשמר', כ' המשך חכמה סוף נשא בזה"ל: יתכן, דכוון 'כל אשר צויתיה אותה' שתשמור - גם מנחם, שלא יאכל ואל ישתה יין ושכר, דנוכח זכר כנסתר נקבה עכ"ל, ור"ל שלא כפשוטו הדברים שהמלאך חזר שוב על דבריו מקודם שאמר לאשת מנחם, אלא כאן הרחיב הציווי ג"כ למנחם עצמו שישמור גם הוא כל מה שצויה מקודם רק על האשה.

ונראה, דודאי האמין מנחם לאשתו וקיבל ממנה את כל דברי המלאך הראשונים, אלא כיון שאמרה לו שהנער יהי' נזיר אלקים מן הבטן ומורה לא יעלה על ראשו, וביאר התנא בסוף נזיר דס"ו א' שלא יהי' עליו מורא של בשר ודם רק יראת שמים תהא עליו, ע"ז שאל מנחם מה נעשה לנער היולד, ור"ל איך נחנכו כדי שיהי' עליו מורא שמים וקדושה יתירה של נזיר אלקים, ומלאך ה' אמר לו ע"ז כי חינוכו מתחיל כעת אצל ההורים עצמם, גם אמו לא תאכל כל טומאה ולא תשתה יין ושכר, ולד' המשך חכמה גם מנחם עצמו צריך לנהוג כן, והכלל כי ההורים צריכים להיות דוגמא לנער